

17. Киржинова, К.Н. Развитие региональной энергетической инфраструктуры: концептуальная модель, диагностика состояния, стратегическое обоснование (на материалах Республики Адыгея) : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 – "Экономика и управление народным хозяйством: региональная экономика" / К.Н. Киржинова. – Майкоп, 2012. – 27 с.

18. Вишнякова, О.Н. Информационно-синергетическая модель энергетического кластера / О.Н. Вишнякова // Вестник Казанского государственного энергетического университета. – 2011. – Т. 9, № 2. – С. 81-87.

19. Галкина, А.А. Структура энергетического кластера: организационно-управленческий аспект / А.А. Галкина // Энергетика Татарстана. – 2008. – № 1. – С. 65-51.

20. Садриев, А.Р. Кластерный механизм инновационного развития энергетической системы Республики Татарстан / А.Р. Садриев // Вестник Казанского технологического университета. – 2009. – № 2. – С. 210-214.

21. Шмарыго, Л.В. Стратегии формирования кластеров в топливно-энергетическом комплексе России : дисс. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.05 – "Экономика и управление народным хозяйством: экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами (промышленность)" / Л.В. Шмарыго. – Краснодар, 2009. – 158 с.

22. Батталова, А.А. Механизм развития топливно-энергетического комплекса на основе создания кластера : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 – "Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами – промышленность)" / А.А. Батталова. – Уфа, 2013. – 21 с.

23. Филипов, П.Н. Интернационализация межотраслевых комплексов (на примере энергетических кластеров Северо-запада России и Финляндии) : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.14 – "Мировая экономика"; 08.00.06 – "Экономика и управление народным хозяйством (региональная экономика)" / П.Н. Филипов. – Санкт-Петербург, 2005. – 25 с.

24. Дюжев, В.Г. Организационно-экономические проблемы повышения инновационной восприимчивости к технологиям нетрадиционной возобновляемой энергетики в Украине / В.Г. Дюжев. – Харьков : Изд-во "Цифровая типография". – 2012. – № 1. – 382 с.

25. Дюжев, В.Г. Региональный НВЕ-кластер як суб'єкт відносин з реалізацією кіотського протоколу / В.Г. Дюжев // Вісник СумДУ. – Сер.: Економіка. – 2012. – № 2. – С. 24-29.

26. Задорский, В.М. К вопросу о "кластеризации Украины" / В.М. Задорский. [Электронный ресурс]. – Доступный с <http://ucluster.org/blog/2009/11/k-voprosu-o-klasterizacii-ukrainy>.

Прокип А.В. Обзор и анализ существующих подходов к определению содержания понятия "энергетический кластер"

Осуществлен обзор общих признаков бизнес-кластера. Проанализированы разные подходы к пониманию понятия "энергетический кластер". Сопоставлены существующие подходы к трактовке формы и содержания энергетического кластера с понятием иерархически высшей категории – бизнес-кластером. Установлено, что существующая сегодня система представлений о сути и структуре энергетического кластера не является целостной и сформированной, а отдельные подходы к пониманию энергетических кластеров вступают в противоречие с теорией кластеризации. Получен вывод, что дефиниции, содержание и теория энергетических кластеров в целом нуждаются в уточнении, в соответствии с теорией кластеризации.

Ключевые слова: кластер, энергетический кластер, региональная энергетика.

Prokip A.V. The Review and Analysis of Current Approaches to Providing the "Energy Cluster" Definition

General business cluster characteristics review is carried out. Different approaches to "energy cluster" notion interpreting are analysed. Current treating approaches to energy cluster defining and its substance are matched with notion of business cluster – the class on the higher hierarchical level. The current notions system of energy cluster substance and structure is determined not to be competed and some approaches to "energy cluster" notion understanding contradict the clustering theory. The definitions, intension and energy clusters theory at all are determined to require specification under the business clustering theory.

Keywords: business cluster, energy cluster, regional energetics, structure.

УДК 658.15:66.021.23

Здобувач О.С. Сеньковська¹ –

Тернопільський національний економічний університет

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Запропоновано теоретичні підходи щодо організації ефективної кредитної політики комерційного банку як системної складової частини економіки. Досліджено проблеми формування кредитної політики комерційного банку і наведено кілька можливостей її удосконалення. Розглянуто варіанти, за якими практикується страхування кредитів на українському ринку. Запропоновано шляхи вирішення проблеми оформлення заставленого майна. Окреслено створення раціональної стратегії реалізації ефективної кредитної політики комерційного банку. Обґрунтовано напрями кредитної політики комерційного банку, спрямовані на зростання обсягів активів та на підвищення їх якості.

Ключові слова: кредитна політика, комерційне зростання, портфель банку, конкурентоспроможність, комерційний банк, страхова компанія.

Вступ. В умовах формування ринкового середовища, значного спаду промислового та сільськогосподарського виробництва значну увагу в організаційній та структурній перебудові економіки приділяють комерційним банкам та банківській системі загалом. Провідна роль у вирішенні цих проблем належить саме кредитним відносинам та банкам, що можна пояснити не лише підвищенням їхньої ролі в розвитку економіки, але й наявною можливістю швидко і ефективно реагувати на впроваджені нові механізми господарювання.

Одним із головних завдань, що постають перед керівництвом банку, є правильна розроблення кредитної політики. Кредитна політика повинна охоплювати найважливіші елементи та принципи організації кредитної роботи в банку, визначати пріоритетні напрями кредитування, а також перелік кредитів, які не повинні входити до кредитного портфеля. Сьогодні кредитна політика будь-якого банку – це частина філософії банківського бізнесу, яка визначає внутрішньобанківську процедуру видання кредиту, документообіг, моніторинг за кредитним портфелем, роботу з проблемними кредитами, встановлення процентних ставок по кредиту. Головна мета кредитної політики будь-якого банку – досягти комерційного зростання шляхом зміцнення та підвищення надійності якості кредитного портфеля банку. Отже, основна проблема ефективної кредитної політики будь-якого банку полягає в розробленні ґрунтовних, комплексних і теоретичних підходів, а також методичного забезпечення процедури формування і організації якісного управління кредитним портфелем банку в наявних ситуаціях ризику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кредит є однією з найскладніших економічних категорій, дослідження сутності якої посідає важливе місце у працях зарубіжних та вітчизняних учених, зокрема О. Васюренка, М. Герасимовича, О. Кириченко, Р. Котлера, М. Ковбасюка, І. Карбівничого, В. Лагутіна, О. Лаврушина, О. Мороза та інших. Але, як показав огляд економічної літератури, низка питань щодо розроблення методичних підходів до обґрунтування рішення про надання кредиту та оцінки ефективності кредитної політики банку потребують глибшого вивчення.

¹ Наук. керівник: проф. І.С. Гуцал, д-р экон. наук

Мета роботи – дослідження проблем формування кредитної політики комерційного банку і пошук можливостей її удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Кредитна політика банку націлена на розробку та реалізацію такої оптимальної політики, яка поєднувала б економічні інтереси як банку, так і клієнта, та прийняття рішень щодо забезпечення найбільш ефективного руху фінансових коштів. У взаємовідносинах кредитора і позичальника предметом спільного інтересу, звичайно, є кредит. Із ним пов'язані протилежні правила економічні ситуації: кредитор має право вимагати повернути йому борг, а боржник зобов'язаний віддати позику, як це записано у кредитній угоді. Недотримання цих домовленостей загрожує кредитору фінансовими збитками, які власне є об'єктом страхування з метою захисту його майнових інтересів. Таким чином, матеріальний прояв ризику кредитної операції полягає в тому, що борг не повертають, а юридично зводиться до невиконання зобов'язань. Тому можна запропонувати страхування від збитків у разі невиконання вимог як один із принципів вдосконалення управління кредитним портфелем. Страхування кредитів – це зменшення або усунення кредитного ризику, який виражається у можливій несплаті позичальником основного боргу і відсотків за ними і є однією з форм забезпечення кредиту.

Страхування кредитів на українському ринку практикується у таких двох варіантах: добровільне страхування ризику непогашення кредитів (страхувальником у цьому разі виступає банк, тобто типове делькредерне страхування, коли банк, перекладаючи ризик на страховика, є водночас страхувальником і застрахованим); добровільне страхування відповідальності позичальника за непогашення кредитів (страхувальником тут є боржник, який страхує кредит на користь свого кредитора) [2].

Докладніше розглянемо перший варіант, коли сума страхових внесків враховується при встановленій ставці відсотка за кредит.

У вітчизняній практиці перший варіант страхування наразі не популярний. Головна причина в тому, що комерційні банки поки що побоюються використовувати страхування кредитів як основну форму захисту від ризиків банківської діяльності. Без страхового аудиту, широкого висвітлення в економічній пресі балансів, фінансових звітів страхових компаній цілком виправдано може виникнути сумнів щодо платоспроможності. З іншого боку, через надмірно високі страхові премії підвищуються страхові платежі, а отже, й витратам виробництва, що врешті спричиняє підвищення цін на товари і послуги.

Дещо простішим щодо процедури є страхування відповідальності позичальника за непогашення кредиту, оскільки страховий поліс розглядають як різновид гарантійного папера страхової компанії банку за фінансовими зобов'язаннями до його клієнтів-позичальників. Цей варіант страхування може забезпечити повернення кредиту і сплати відсотків лише в разі, коли страхова фірма згодна і спроможна виплатити страхову винагороду.

Узагальнюючи викладене вище, потрібно зробити висновок про те, що банкам необхідно на даному етапі налагоджувати стосунки із страховими компаніями, оскільки банки мають великий вплив на становлення дійсно професійного страхового бізнесу в Україні, але для цього страховиків потрібно роз-

глядати як найближчих партнерів банків у кредитній діяльності, а не як машину для друкування грошей з метою компенсації збитків, понесених банком у зв'язку з видачею явно безповоротного кредиту.

В умовах економічної кризи, коли відсутня стабільність договірних зв'язків і немає переконливості у надійності партнера, кредитор зацікавлений в отриманні додаткових гарантій виконання боржником своїх зобов'язань за договором [1]. Тому кредитор, укладаючи договір, намагається, щоб боржник у забезпечення виконання своїх зобов'язань виділив певне майно, з вартості якого той одержав би задоволення своїх вимог у разі невиконання умов договору.

Реалізацію майна (заставного) проводять з аукціонів (публічних торгів), якщо інше не передбачено договором. Але є деякі нюанси. Згідно зі Законом України "Про заставу", реалізація майна, переданого у заставу, повинна здійснюватися лише через аукціони (публічні торги), якщо ж після такого продажу внаслідок недостатності коштів залишилась непогашена заборгованість, заставадержатель має право частину її відшкодувати за рахунок страхового фонду. У разі відчуження майна, переданого у заставу; іншими способами, кредитор покриває збитки за рахунок прибутку, який залишається у його розпорядженні після оподаткування, а така невеличка законодавча колізія, яка має неприємні фінансові послуги.

Поряд з необхідністю прийняття важливої форми забезпечення, повернення кредиту потребує розвитку особового штрафу фахівців, які здійснювали б оцінку заставленого майна (рухомого і нерухомого). Зараз ці передумови перебувають у стадії зародку, тому як основна форма забезпечення повернення кредиту приймається застава майна позичальника. Банку треба бути уважними при кредитуванні позичальника, якщо в нього є вищестояща організація [3]. У цьому випадку позичальник повинен надати документ від вищестоящої організації, що підтверджує те, що вона оповіщена про заставу держмайна.

Ще однією проблемою є оформлення заставленого майна. У багатьох випадках заставлене майно оформляють спрощеним способом: скорочене найменування, кількість, ціна. Тому доцільно створити універсальну форму описування майна, що закладається на базі аналізу бухгалтерської документації для врахування основних фондів і готової продукції. Проте якщо по формальних розрахунках включити і такі реквізити, як завод-виготовлювач, коди відправника, постачальника, виду операції та т. ін., то утвориться громіздка форма, користуватися якою буде важко. Тому потрібно використовувати тільки ті параметри, що окремо не настільки повно деталізують предмет застави, але разом з іншими дають змогу його конкретизувати, що дуже важливо в конфліктній ситуації. До таких параметрів можна віднести: інвентарний заводський номер, найменування майна, що закладається (тип, марка, дата випуску). Треба вказувати початкову вартість.

Практика показує невідповідність ситуації, в якій опиняється кредитор. Тобто це положення складається у процесі звернення, стягнення і реалізації закладеного майна. У цьому випадку можна пропонувати таке: максимальна сума кредиту не повинна перевищувати 10-15 % вартості застави. Справа в тому, що

після процедури реалізації майна сума виторгу може бути недостатньою для задоволення усіх вимог заставодержателя.

Припустимо, що банк розробив для своїх клієнтів банківську фінансову технологію, в основі якої лежить принцип поєднання відносно невеликої суми термінового депозитного вкладу та необмежених сум до вкладення та зняття грошових коштів понад основного не зменшуваного залишку. Мінімальна фіксована сума може також депонувати на розрахунковому чи поточному рахунках. Сутність гнучкого депозитного рахунку – суміщення на формально одному синтетичному рахунку кількох аналітичних рахунків [4]. За своїм технологічним змістом гнучкий депозитний рахунок дає змогу максимально адаптуватися під структуру грошових потоків клієнта-користувача. У разі розміщення тимчасово вільних грошових засобів, клієнт банку має право вибрати найбільш привабливу для нього схему банківської послуги, в зокрема: розмір мінімальної фіксованої суми, тобто суми мінімального не зменшуваного залишку; термін депонування цієї суми; умови та розміри нарахування відсотків на фіксовану суму та на додаткові внески.

Для підприємств та організацій, що працюють на ринку торгового та промислового капіталу, ця послуга дасть змогу максимально ефективно вирішувати такі питання, пов'язані з їх фінансовою діяльністю: оперативне фінансове планування; збільшення оборотності поточних активів; оптимізацію та спрощення фінансових операцій у частині управління короткостроковими активами; забезпечення оптимальної доходності за мінімального ризику вкладень; забезпечення високої ліквідності.

Створення раціональної стратегії реалізації ефективної кредитної політики комерційного банку можливе лише завдяки поєднанню зусиль кількох банківських підрозділів, оскільки виконання комплексу банківських послуг та операцій потребує: обліку особливостей руху грошових коштів кожного клієнта; розподілу грошових коштів за сумами, строками, доходністю; встановлення відсоткових ставок по кожній групі грошових засобів клієнта; формування для активних операцій банку портфеля залучених ресурсів, детермінованих за обсягами, строками, вартістю; оптимізації відсоткових витрат банку в межах даної фінансової технології.

Звідси випливає, що кредитну політику комерційного банку потрібно спрямовувати як на зростання обсягів активів, так і на підвищення їх якості.

Висновки. Враховуючи викладене, з метою удосконалення практики кредитних взаємовідносин з клієнтами в умовах підвищення кредитного ризику та забезпечення надійного захисту інтересів комерційного банку, можна вважати за необхідне посилити вимоги щодо правомірності прийняття рішень із видачі кредитів та оперативність прийняття рішень із видачі кредитів та оперативність прийняття заходів з їх погашення, а саме: забезпечити юридично грамотне оформлення кредитних угод і угод по заставі з високим рейтингом позичальників та розширенням і захистом в них прав банку, як заставодержателя і кредитора. Вимагати від позичальника представлення акту останньої аудиторської перевірки; проводити обов'язкове страхування переданих у заставу цінностей з передбаченням, що заставодержатель має право отримати страхову компенса-

цію, у підтвердження цього вимагати надання страхових полісів; вимагати від позичальників підтвердження наявності і достатності переданого банку забезпечення, враховувати проведену переоцінку, його оперативного дооформлення чи зміцнення за необхідності, а також дострокового повернення кредиту або його частини при невиконанні кредитних умов і угод із забезпечення; посилити взаємодію економічної, юридичної служби банківської безпеки для підвищення результативності роботи з повернення боргів, зокрема шляхом оперативної та ефективної реалізації забезпечення; з метою підвищення рівня ліквідності забезпечення і своєчасного повернення кредитів не допускати практики формального підходу до вказаних процедур, а також перевищення встановлених повноважень у вирішенні кредитних питань.

Література

1. Ковбасюк М.Р. Економічний аналіз діяльності комерційних банків і підприємств : навч. посібн. / М.Р. Ковбасюк. – К. : Вид. дім "Скарби", 2010. – 336 с.
2. Карбівничий І.В. Теоретичні аспекти формування кредитної політики банку / І.В. Карбівничий // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. – Суми : Вид-во УАБСНБУ. – 2006. – Т. 17. – С. 264-270.
3. Неізнана О.В. Операції комерційних банків по залученню коштів: сучасні технології та світові тенденції розвитку / О.В. Неізнана // Фондовий ринок – 2011. – № 31. – С. 2-6.
4. Коцовська Р. Операції комерційних банків / Р. Коцовська, В. Ричаківська та ін. – Вид. 3-тє, [перероб. та доп.]. – К. : Вид-во "Алерта"; Львів : Вид-во ЛБІ НБУ, 2003. – С. 105.

Сеньковская О.С. Совершенствование эффективности кредитной политики коммерческого банка в современных условиях

Предложены теоретические подходы по организации эффективной кредитной политики коммерческого банка как системной составляющей экономики. Исследованы проблемы формирования кредитной политики коммерческого банка и приведено несколько возможностей ее совершенствования. Рассмотрены варианты, по которым практикуется страхование кредитов на украинском рынке. Предложены пути решения проблемы оформления заложенного имущества. Очерчено создание рациональной стратегии реализации эффективной кредитной политики коммерческого банка. Обоснованы направления кредитной политики коммерческого банка, направленные на рост объемов активов и повышение их качества.

Ключевые слова: кредитная политика, коммерческий рост, портфель банка, конкурентоспособность, коммерческий банк, страховая компания.

Senkovsky O.S. Improving the Efficiency of the Credit Policy of Commercial Bank in Modern Conditions

The theoretical approaches in organization of effective credit policy of the commercial bank as a system component of the economy are proposed. Some problems of the credit policy of the commercial bank are studied. Several opportunities for its improvement are provided. The options that are practiced by credit insurance in the Ukrainian market are considered. The ways of solving the problem of registration of the mortgaged property are offered. The creation of rational strategies for the effective implementation of the credit policy of the commercial bank is outlined. The directions of the credit policy of the commercial bank are aimed at growth of volumes of assets and improving their quality.

Keywords: credit policy and business development, portfolio, competitiveness, commercial Bank, insurance company.